

POSTANOWIENIE

30 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

na posiedzeniu niejawnym 30 maja 2023 r. w Warszawie,
w sprawie ze skargi X.Y.

o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego
postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi
z 28 marca 2022 r., XII Cz 297/21,

odrzuca skargę.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 27 sierpnia 2021 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi po rozpoznaniu sprawy nieletniego X.Y. na podstawie art. 32 k § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst.jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 969, ze zm.- dalej: „u.p.n.”) w związku z art. 10 § 2 k.k. przekazał sprawę do dalszego prowadzenia Prokuraturze Rejonowej Łódź-Bałuty.

U podstaw rozstrzygnięcia legło stwierdzenie, że w toku postępowania ujawnione zostały okoliczności uzasadniające pociągnięcie X.Y. do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 10 § 2 k.k., co uzasadniało przekazanie sprawy do dalszego prowadzenia Prokuratorowi wobec zrealizowania przedmiotowych i podmiotowych przesłanek uzasadniających stosowanie art. 10 § 2 k.k. Wobec nieletniego zostało bowiem wszczęte postępowanie celem ustalenia, czy dopuścił się czynu przewidzianego w art. 13 § 2 w zw. z art. 148 § 2 k.k., wymienionego w art. 10 § 2 k.k.

W chwili zarzucanego mu czynu nieletni, ur. [...] r., miał ukończone [...] lat, a z opinii biegłego lekarza medycyny wynika, że zdrowa psychicznie osoba w tym wieku godząc pokrzywdzonego nożem w szyję, musiała się co najmniej godzić na spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci. Jednocześnie stopień rozwoju nieletniego, jego właściwości i warunki osobiste, a także bezskuteczność poprzednio stosowanych wobec niego środków wychowawczych wskazują, że wszystkie podmiotowe kryteria uzasadniające stosowanie art. 10 § 2 k.k. zostały zrealizowane. Nieletni jest bowiem od około dwóch lat uzależniony od środków psychoaktywnych, leków i narkotyków. Wprawdzie deklaruje, że rozpocznie leczenie odwykowe, ale poczynione w sprawie ustalenia wskazują, że nie podjął żadnych realnych działań w tym kierunku. Już dwa tygodnie po zastosowaniu wobec niego środka wychowawczego w postaci nadzoru kuratora i zobowiązania do podjęcia terapii od środków odurzających doprowadził do zdarzenia będącego przedmiotem postępowania.

Ponadto, wykazuje naganne, agresywne, instrumentalne działania wobec członków rodziny, w tym rodziców, którzy nie prezentują wobec niego konsekwentnych postaw wychowawczych. Zdaniem Sądu postawa nieletniego, który wykazywał agresję fizyczną wobec matki i siostry atakując je pilarką oraz ojca przyduszając go, a także agresję słowną, stwierdzając do matki, „że jedno jego słowo i będzie 4 metry pod ziemią” czy „wystarczy 100 tysięcy, żeby zlikwidować człowieka”, wskazuje na lekceważenie norm prawnych i moralnych oraz znaczny stopień demoralizacji. Ocenę tę wzmacnia jego postawa w trakcie będącego przedmiotem postępowania zdarzenia z [...] kiedy wykrzykiwał w stosunku do interweniujących na wniosek jego rodziny funkcjonariuszy wulgaryzmy oraz groźby pozbawienia życia zarówno ich jak i ich rodzin, a w stosunku do pokrzywdzonego policjanta, któremu była udzielana pierwsza pomoc stwierdził: „mam nadzieję, że trafiłem w tętnicę, zdychaj psie”, czym ujawnił istnienie zamiaru i świadomość możliwych konsekwencji swego czynu.

Postanowieniem z 28 marca 2022 r. Sąd Okręgowy w Łodzi oddalił zażalenie obrońców nieletniego od postanowienia Sądu Rejonowego dla Łodzi Śródmieścia w Łodzi z 27 sierpnia 2021 r., dzielając w pełni ustalenia faktyczne oraz rozważania

prawne Sądu pierwszej instancji i nie znajdując żadnych podstaw do uwzględnienia zarzutów zażaleń.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi X.Y - który [...] uzyskał pełnoletniość - złożył skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wskazując, że jest ono niezgodne z następującymi przepisami prawa procesowego, które zostały naruszone:

- art. 58 u.p.n. poprzez rozpoznanie zażaleń na postanowienie w przedmiocie przekazania sprawy nieletniego przez sąd w składzie jednoosobowym, co skutkowało nieważnością postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.);

- art. 397 § 3 w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 18 a pkt 1 w zw. z art. 20 § 1 u.p.n. w zw. z art. 13 § 2 i art. 148 § 1 k.p.c. w zw. z art. 16 ust. 1 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/800 z 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (dalej: „Dyrektywa”) przez oddalenie zażaleń na skutek błędnego przyjęcia, że są one bezzasadne, w sytuacji gdy postanowienie o przekazaniu sprawy nieletniego prokuraturze zostało wydane na posiedzeniu niejawnym, co powinno skutkować stwierdzeniem jego nieważności, zniesieniem postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.), z uwagi na pozbawienie nieletniego możliwości obrony jego praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.);

- art. 18 a pkt 1 w zw. z art. 20 § 1 u.p.n. w zw. z art. 13 § 2 i art. 148 § 1 k.p.c. w zw. z art. 16 ust. 1 Dyrektywy przez rozpoznanie zażaleń na postanowienie w przedmiocie przekazania sprawy prokuraturze na posiedzeniu niejawnym, co spowodowało pozbawienie nieletniego możliwości obrony jego praw w postępowaniu zażaleniowym (art. 379 pkt 5 k.p.c.);

- art. 397 § 3 w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 18 a pkt 1 w zw. z art. 20 § 1 u.p.n. w zw. z art. 79 § 1 pkt 1 i § 3 k.p.k. przez oddalenie zażaleń na skutek błędnego przyjęcia, że są one bezzasadne, w sytuacji gdy postanowienie Sądu Rejonowego w przedmiocie przekazania sprawy nieletniego prokuraturze zostało oparte na materiale dowodowym uzyskanym z przeprowadzeniem czynności obligatoryjnego wysłuchania nieletniego, które nie zostało poprzedzone

prawidłowymi pouczeniami, a udzielone przed wysłuchaniem pouczenia były błędne, co powinno skutkować ponowieniem tej czynności dowodowej, jako obligatoryjnej, a w konsekwencji, zniesieniem postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.), z uwagi na pozbawienie nieletniego możliwości obrony jego praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.);

- art. 397 § 3 w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 32 b § 2 pkt 1 u.p.n. przez oddalenie zażaleń obrońców nieletniego na skutek błędnego przyjęcia, że są one bezzasadne, w sytuacji gdy postanowienie Sądu Rejonowego w przedmiocie przekazania sprawy nieletniego prokuraturze zostało oparte na niepełnym materiale dowodowym, nie zawierającym dowodu z wysłuchania jego rodziców, mimo że przeprowadzenie tego dowodu było obligatoryjne w postępowaniu w sprawach nieletnich;

- art. 397 § 3 w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 32 k § 1 u.p.n. w zw. z art. 10 § 2 k.k. przez oddalenie zażaleń obrońców nieletniego na skutek błędnego przyjęcia, że są one bezzasadne, w sytuacji gdy postanowienie Sądu Rejonowego w przedmiocie przekazania sprawy nieletniego prokuraturze zostało wydane pomimo braku okoliczności umożliwiających pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej;

- art. 20 § 1 u.p.n. w zw. z art. 13 § 2 i art. 361 k.p.c. w zw. z art. 327¹ § 1 k.p.c., przez sporządzenie uzasadnienia w sposób lakoniczny i hasłowy, co skutkowało uniemożliwieniem poddania zaskarżonego postanowienia kontroli instancyjnej.

Skarżący podkreślił, że zaskarżone postanowienie jest postanowieniem co do istoty sprawy, ponieważ rozstrzyga w sposób stanowczy o aspektach materialnoprawnych i kończy postępowanie w trybie przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Jednocześnie wskazał, że wzruszenie zaskarżonego postanowienia w drodze przysługujących mu środków prawnych nie było i nie jest możliwe. Jest ono bowiem niezaskarżalne i stanowi ostateczne rozstrzygnięcie o jego prawach i obowiązkach.

Na skutek jego wydania została mu wyrządzona szkoda o charakterze niemajątkowym bowiem toczy się wobec niego postępowanie przygotowawcze w wyniku, którego zostało wobec niego, poczynawszy od [...] zastosowane tymczasowe aresztowanie. W wyniku stwierdzenia niezgodności z prawem zaskarżonego orzeczenia – na zasadzie art. 445 § 2 k.c. – mogłoby mu zostać przyznane zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, w związku z oczywiście bezzasadnym pozbawieniem wolności.

W piśmie procesowym z 28 marca 2023 r. skarżący wniósł na podstawie art. 227 w zw. z art. 235¹ w zw. z art. 205¹² § 2 k.p.c. o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 21 lutego 2023 r. (Ts 78/22), celem potwierdzenia naruszenia jego praw podstawowych wynikających z Konstytucji i rażącego pogwałcenia obowiązków spoczywających na Sądzie w zakresie procedury dotyczącej nieletniego.

W piśmie procesowym z 10 maja 2023 r. przedstawił natomiast dodatkowe uzasadnienie podstaw skargi. Ponadto uzupełnił podstawy skargi - w związku z wydaniem przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego uchwały mającej moc zasady prawnej, z 26 kwietnia 2023 r. w sprawie III PZP 6/22 - stwierdzając, że zaskarżone orzeczenie jest także niezgodne z art. 31 ust.1 i 3 w zw. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 Konstytucji RP w zw. z art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, których naruszenie polegało na rozpoznaniu zażaleń przez Sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, ukształtowanym na podstawie art. 15 zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID, w sytuacji, gdy stanowiło to ograniczenie prawa do sprawiedliwego rozpoznania sprawy, które skutkowało wydaniem zaskarżonego postanowienia przez sąd orzekający w składzie sprzecznym z przepisami prawa i prowadziło do nieważności postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga podlega odrzuceniu.

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest środkiem prawnym mającym, przez zakwestionowanie zgodności z prawem orzeczenia, przesądzić jedną z przesłanek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Jej celem nie jest uzyskanie przez skarżącego

wpływu na bieg toczącego się postępowania lecz wydanie prejudykatu umożliwiającego dochodzenie od Skarbu Państwa roszczeń odszkodowawczych za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej (art. 417¹ § 2 k.c.). Stanowi ona nadzwyczajny, sformalizowany środek procesowy i wszystkie jej wymagania konstrukcyjne określone w art. 424⁵ § 1 k.p.c. należy interpretować ściśle. Zasadą bowiem jest, że prawomocność, tworzy nowy stan prawny pomiędzy stronami albo *erga omnes*, jak też sanuje wszelkie ewentualne naruszenia prawa, którymi orzeczenie jest dotknięte. Z tego względu jest środkiem wysoce sformalizowanym (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 17 maja 2006 r., I CNP 14/06, niepubl.; z 28 marca 2007 r., II CNP 124/06, niepubl.; z 25 marca 2009 r., V CNP 93/08, niepubl.; i z 3 czerwca 2009 r., IV CNP 116/08, niepubl.).

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem w postępowaniu nieprocesowym służy od postanowienia co do istoty sprawy sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie tego postanowienia w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe (art. 519² § 1 k.p.c.). Postanowienia orzekające co do istoty sprawy oznaczają takie, które rozstrzygają w sposób stanowczy aspekty materialnoprawne. Z kolei postanowienia kończące postępowanie orzekają o całym przedmiocie postępowania poddanym pod osąd. Skarga nie służy zatem od wydawanych w postępowaniu nieprocesowym postanowień o charakterze formalnym, wpadkowym.

Postanowienie wydane przez sąd rodzinny na podstawie art. 32 § 1 u.p.n. o przekazaniu postępowania przygotowawczego prokuratorowi i pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności na podstawie przepisów kodeksu karnego (art. 10 § 2 k.k.), nie jest postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, a jedynie nie kończącym postępowania w sprawie, formalnym, orzeczeniem incydentalnym dotyczącym trybu postępowania, podlegającym zaskarżeniu zażaleniem (art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 20 u.p.n.). Jako postanowienie formalne zamyka jedynie postępowanie przed sądem rodzinnym, przekazując kontynuowanie postępowania przygotowawczego prokuratorowi, nie kończy zatem sprawy w zakresie rozpoznania jej istoty. Oceny tej nie zmienia jego doniosłe znaczenie dla sytuacji prawnej nieletniego.

Prawomocne postanowienie sądu rodzinnego wiąże wprawdzie prokuratora w zakresie przyjęcia przez niego prowadzenia postępowania przygotowawczego, ale nie jest on związany zawartą w postanowieniu oceną co do tego, że w konkretnym przypadku zachodzą okoliczności uzasadniające orzeczenie wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 k.k. (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26 lipca 1984 r., VI KZP 9/84, OSNKW 1984, nr 11-12, poz. 107). Prokurator w razie ujawnienia nowych okoliczności wskazujących, iż nie zachodzi potrzeba pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności karnej, nie sporządza aktu oskarżenia i przekazuje sprawę sądowi rodzinnemu (art. 32 § 2 u.p.n.; aktualnie art. 67 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz.U. z 2022 r., poz. 1700).

Ponadto postanowienie wydane przez sąd rodzinny na podstawie art. 32 § 1 u.p.n nie jest wiążące dla sądu właściwego według przepisów kodeksu postępowania karnego. Sąd ten w razie stwierdzenia, że nie ma podstaw do stosowania wobec nieletniego kary na podstawie art. 10 § 2 k.k. może orzec wobec niego środki wychowawcze lub poprawcze według ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z 25 marca 2009 r., V KK 23/09, niepubl. i z 11 maja 2022 r., IV KK 100/22, niepubl.). Wbrew stanowisku skarżącego zaskarżone orzeczenie nie rozstrzyga zatem w sposób stanowczy o aspektach materialnoprawnych prowadzonego wobec niego postępowania i jego odpowiedzialności. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem od takiego orzeczenia zatem nie przysługuje.

W przypadku prawomocnych orzeczeń od których skarga nie służy można dochodzić odszkodowania (zadośćuczynienia) bezpośrednio od Skarbu Państwa, bez uprzedniego stwierdzenia niezgodności orzeczenia z prawem, chyba że strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych (art. 424^{1b} k.p.c.), (zob. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2018 r., III CZP 92/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 3 oraz niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2012 r., V CNP 42/11; z 8 września 2016 r., II CZ 97/16; i z 25 września 2020 r., IV CSK 739/17).

Niezależnie od powyższego skarga podlega odrzuceniu także z uwagi na niezrealizowanie jej wymogów konstrukcyjnych z art. 424⁵ § 1 pkt 4 i 5 k.p.c., bez

możliwości usuwania tych braków na dalszym etapie postępowania (art. 424⁶ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z art. 424⁵ § 1 pkt 4 k.p.c. skarga powinna zawierać między innymi uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody, spowodowanej przez wydanie orzeczenia, którego dotyczy. To wymaganie jest spełnione wtedy, gdy skarżący przedstawi wyodrębniony wywód prawny, w którym wskaże, że szkoda wystąpiła, określi jej postać, wysokość i czas powstania oraz związek przyczynowy z wydaniem orzeczenia, będącego przedmiotem skargi, a także przedstawi dowody lub inne środki zdolne uwiarygodnić powstanie szkody (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 8 grudnia 2016 r., V CNP 37/16, niepubl. i z 23 września 2005 r., III CNP 5/05, niepubl.). Konieczność takiego określenia szkody i jej uwiarygodnienia dotyczy zarówno szkody majątkowej, jak i niemajątkowej. Wskazuje się, że nie jest spełnieniem tego wymagania ogólne, hipotetyczne odwołanie się do krzywdy powstałej przez naruszenie dóbr osobistych skarżącego, choć wyjątkowo szkoda niematerialna może stanowić podstawę skargi (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 28 października 2011 r., III CNP 22/11, niepubl. i z 19 marca 2008 r., III CNP 10/08, OSNC-ZD 2009, nr 1, poz. 3).

Tak rozumianego obowiązku skarżący nie spełnił, nie uprawdopodobniając wyrządzenia szkody, spowodowanej przez wydanie zaskarżonego postanowienia. Poprzestał bowiem na ogólnych stwierdzeniach o poniesieniu szkody mającej powstać na skutek stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania. Nie uwzględnił, że szkoda musi stanowić naturalne następstwo wydania zaskarżonego orzeczenia, tymczasem jego wywód odnosi się do wydania orzeczenia o tymczasowym aresztowaniu, co poddaje w wątpliwość istnienie bezpośredniego związku przyczynowego między wydaniem zaskarżonego orzeczenia, a szkodą.

W przedmiocie tymczasowego aresztowania musiało być wydane odrębne postanowienie, od którego służyły mu środki zaskarżenia na zasadach ogólnych zgodnie z kodeksem postępowania karnego. Dostrzeżenia także wymaga, że orzeczenie o tymczasowym aresztowaniu, do którego odnosi się argumentacja skarżącego uznaje się za niewątpliwie niesłuszne w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. zarówno wtedy, gdy nastąpiło ono z naruszeniem właściwych przepisów dotyczących tego środka zabezpieczającego, jak i wtedy, gdy okazało się ono

bezzasadne z punktu widzenia ostatecznego rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 15 września 1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, nr 11-12, poz. 72). Kwestia ta pozostaje jednak poza kognicją Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie i wiąże się z tokiem prowadzonego postępowania karnego.

W świetle art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c. elementem konstrukcyjnym skargi jest również wykazanie, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe. Skarżącego obciąża obowiązek przedstawienia analizy prawnej przepisów dotyczących środków zaskarżenia, których zastosowanie jest niedopuszczalne lub z innych przyczyn na pewno nie mogłoby odnieść skutku. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury zadośćuczynienie temu obowiązkowi wymaga przeanalizowania wszystkich wymaganych prawem środków procesowych, które mogłyby ewentualnie wchodzić w rachubę dla wzruszenia zaskarżonego orzeczenia i przedstawienia w tym zakresie stosownych wniosków. Argumentacja nie powinna być ograniczona do skargi kasacyjnej, ale także obejmować skargę o wznowienie postępowania oraz inne środki prawne pozwalające na wzruszenie zaskarżonego orzeczenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2006 r., III CNP 23/05, OSNC 2006, nr 7 – 8, poz. 140; z 24 lipca 2008 r., I CNP 50/08, niepubl.; i z 23 stycznia 2009 r., I CNP 108/08, niepubl.).

Skarżący ograniczył się do wskazania, że wzruszenie zaskarżonego postanowienia w drodze przysługujących mu środków prawnych nie było i nie jest możliwe. Jest ono bowiem niezaskarżalne i stanowi ostateczne rozstrzygnięcie o jego prawach i obowiązkach nieletniego. Nie przeprowadził jednak analizy prawnej możliwości skorzystania z innych środków, niż zażalenie. Nie jest przy tym rzeczą Sądu Najwyższego dokonywanie za skarżącego analizy możliwości wzruszenia zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych ani weryfikowania czy postępowania takie pozostają w toku.

Z postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 lutego 2023 r. – złożonego do akt sprawy, w toku postępowania skargowego - wynika natomiast, że skarżący złożył skargę konstytucyjną dotyczącą zbadania zgodności art. 32 k § 1 u.p.n. w zakresie w jakim „nie przewiduje konieczności obligatoryjnego

wyznaczenia posiedzenia w przedmiocie przekazania sprawy nieletniego prokuraturze oraz w przedmiocie rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie przekazania sprawy prokuraturze” z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 42 ust. 2, art. 45 ust.1, art. 72 ust. 3 i art. 78 Konstytucji, której nadano dalszy bieg. W skardze brak wyводу odnośnie do wpływu tego postępowania na dopuszczalność wznowienia postępowania (art. 401¹ i art. 399 § 2 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy odrzucił skargę na podstawie art. 424⁸ § 1 k.p.c.